

Aulangonniemen maisemaselvitys ja maisemanhoitosuunnitelma

Sisällysluettelo

JOHDANTO	2
1. SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT	3
1.1 Luonnonolot	3
1.2 Aulangon esihistoriaa	3
1.3 Katsaus Aulangon historiaan	3
1.4 Alueen arvokkaat esi- ja kulttuurihistorialliset kohteet	8
2. MAISEMA-ANALYYSI	9
2.1 Aulangon maiseman kehitys 1700-luvulta nykypäivään	9
2.2 Aulangonniemen maiseman kehittämisperiaatteet	12
2.3 Kannanotto kylpylä-monitoimihalli –hankkeeseen ja sen sijaintiin	16
3. MAISEMANHOIDON YLEISSUUNNITELMA	18
3.1 Yleistä	18
3.2 Maisema	19
3.3 Toiminnot	21
3.4 Ympäristösuunnittelu ja -rakentaminen	21
3.5 Maisemanhoito osa-alueittain	23
4. LÄHTEET	34
5. MAISEMANHOIDON YLEISSUUNNITELMA	
1:2500	36

JOHDANTO

Aulanko kuuluu suomalaisiin kansallismaisemiin ja Suomen merkittävimpiin puutarhataiteen kokonaisuuksiin, minkä takia sitä tulee kehittää valtakunnallisesti arvokkaan maisema- ja puistokokonaisuuden lähtökohdista.

Aulangonniemen maisemaselvitys on laadittu Aulangonniemen alueella olevien kortteleiden 2 ja 3 asemakaavan muutosta varten. Suunnittelualue rajautuu pohjoisessa golfkenttään, idässä Aulangontiehen, etelässä tenniskenttiin ja ikivanhaan peltoalueeseen sekä lännessä Vanajaveteen. Alueen pinta-ala on noin 14,4 hehtaaria. Vuonna 1982 vahvistetussa, voimassa olevassa asemakaavassa alueelle on osoitettu kaksi suurta rakennus-alaa, joilla molemmilla on tehokkuusluku $e=0,5$. Rakennusoikeutta on tonteilla yhteensä 58 241 k-m². Ylisuurta kokonaisrakennusoikeutta ollaan laskemassa tekeillä olevassa asemakaavan muutoksessa.

Maisemaselvitys sisältää maiseman nykytilanteen analyysin sen historiallista taustaa vasten sekä maisemanhoidon yleissuunnitelman jatkotoimenpiteitä varten. Maisemaselvityksessä on otettu kantaa myös vireillä olleeseen kylpylä-monitoimihalli –hankkeeseen ja sen sijoitteluun arvomaisemassa.

Aulangon maisemaselvitys laadittiin kevään 2004 aikana. Hämeenlinnan kaupungilta sitä ohjanneeseen työryhmään ovat kuuluneet:

- Päivi Saloranta, asemakaava-arkkitehti, kaavoitustoimisto,
- Tuula Hellstén, arkkitehti, kaavoitustoimisto,
- Jaakko Välimaa, yleiskaavapäällikkö, kaavoitustoimisto,
- Susanna Lappalainen, suunnitteluhortonomi, luonnonhoitotoimisto,
- Markku Vasama, katupäällikkö, kunnallistekninen insinööritoimisto,
- Marja Mäkinen, kaavasuunnittelija, kaavoitustoimisto.

Lisäksi työryhmään on kuulunut kiinteistömanageri Jarmo Kulmala Aulangon kylpylät Oy:stä ja osassa kokouksista on ollut läsnä kylpylä-monitoimihallin arkkitehti Marjatta Hara-Pietilä PRO-ARK Oy:stä.

Työ on laadittu Hämeenlinnan kaupungin toimeksiannosta Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:ssä, jossa työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehdit Tiina Perälä ja Matti Liski. Lisäksi työhön ovat osallistuneet maisema-arkkitehti Yrjö Ala-Heikkilä ja maisema-arkkitehtiylioppilas Marika Bremer.

1. SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT

1.1 Luonnonolot

Suunnittelualue käsittää Aulangonniemellä sijaitsevan harjanteen ja sen alavat ranta-alueet sekä Aulangonvuoren alarinteet Aulangontien itäpuolella. Alavat alueet ovat hiesua. Harjanne ja Aulangonvuoren rinteet ovat moreenia. Harjanteen korkein kohta kohoaa yli 95 metrin korkeuteen merenpinnasta. Se on suunnittelualueen korkein kohta.

Aulangonniemi sijaitsee Vanajaveden laaksossa vesistön ympäröimänä. Rannat ovat suunnittelualueella melko loivat. Rantaviivaa on muokattu rantareitin rakentamisen yhteydessä niin, että rantaviivaa kiertää kivi- ja maapenkki. Vanajavesi on rehevöitynyt sen verran, että Aulangonniemen rannoilla kasvaa ruovikkoa.

Koko suunnittelualue on ollut keskeinen alue Karlbergin puistossa, minkä takia suuri osa vanhasta puustosta on istutettua. Puut ovat 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa istutettuja lehti- ja havupuita. Vanhojen puiden sekaan on kylväytynyt nuorta lehtipuustoa. Puuston seassa kasvaa jonkun verran koristepensaita. Tämän työn laatimisajankohdan vuoksi (tammi-toukokuu 2004) alueen ruohovartisiin kasveihin ei ole voitu perehtyä. Vanha kulttuurikasvillisuus on arvokasta, minkä vuoksi alueella tulisi tehdä kasvillisuusinventointi lisätiedon saamiseksi ennen kuin kasvupaikat vaarantuvat tai pahimmassa tapauksessa tuhoutuvat.

Aulangonniemellä kasvaa maakunnallisesti arvokkaita jättikuukusia. Niemen kärki on yksi Kanta-Hämeen kolmesta kasvupaikasta. Sienilaji ei ole enää valtakunnallisesti uhanalainen, mutta se on maakunnassa erittäin harvinainen.

1.2 Aulangon esihistoriaa

Vesistöt ovat olleet merkittävä väylä muinaisen asutuksen leviämisessä Hämeessä. Vanajaveden tuntumasta on löytynyt useita rautakautisia muinaisjäännöksiä, joita on paikallistettu myös Aulangonniemelle. Aulangonniemen pohjois- ja länsirinteillä on todettu jäännöksiä rautakautisesta asuinpaikasta ja kalmistosta sekä osittain tuhoutuneita röykkiöitä. Muinaisjäännös kuuluu rauhoitusluokkaan 2. Nykyisin alueella sijaitsee ratsastuskeskus ja muinaisjäänteiden alueita laidunnetaan. Maanmuokkaus- ja tasoitustöiden sekä laiduntamisen seurauksena länsirinteen jäännökset ovat melko lailla hävinneet. Sen sijaan pohjoisrinnettä on muokattu vähemmän ja siellä sijaitsevat jäännökset ovat paremmin säilyneitä.

1.3 Katsaus Aulangon historiaan

Vuoden 1702 tiluskartassa Luhtialan kylä sijaitsee metsäisen Aulangonvuoren luoteispuolella. Kylän pellot ja niityt ovat sijainneet Aulangonvuoren juurella ja ne ovat ulottuneet Vanajaveden työntyvälle niemelle.

Aulangon puiston rakentaminen alkoi jo 1850-luvulla, jolloin Hämeen läänin maaherra Otto Carl Rehnbinder rakennutti ajotien Sairion metsän läpi. Ajotie liittyi hänen suunnitelmiinsa Aulangonjärven niemeen tehtävästä kävelypuistosta. Työt kuitenkin keskeytyivät, kun Rehnbinder erosi virastaan vuonna 1863.

Aulangonniemi säilyi rakentamattomana viljelysalueena 1800-luvun puoleen väliin saakka, jolloin nimismies Carl Rennerfelt sai tilusvaihdon kautta Aulangonniemen omistukseensa. Hän rakennutti Aulangonniemen kainalon joutomaalle puisen, satulakattoisen päärakennuksen piharakennuksineen. Isäntä nimesi mäenkummulle perustetun asuinpaikan etunimensä mukaan Karlbergiksi. Aulangon eri aikakausien päärakennukset on esitetty kuvassissa **1-4**. Vuoden 1872 karttaan Karlbergin ensimmäisen kartanon ympäri on piirretty pieni eduspuutarha.

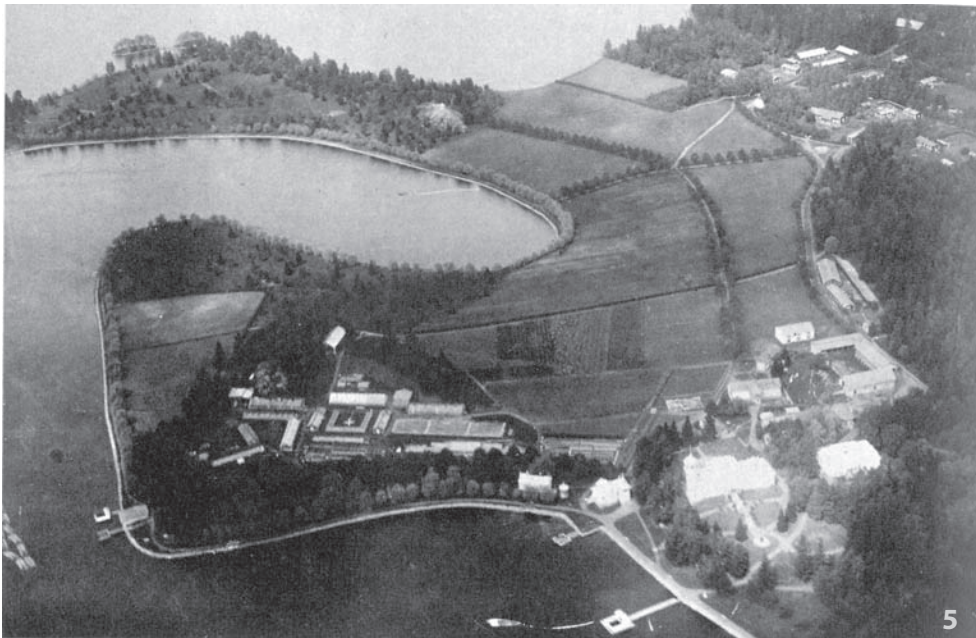
- 1.** Karlbergin päärakennus ennen vuotta 1890.
 - 2.** Vuonna 1890 rakennettu päärakennus.
 - 3.** Ravintola 1930-luvulla
 - 4.** Vuonna 1938 rakennettu hotelli.
- (**1-4**) Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto.

Carl Rennerfeltin jälkeen Karlbergillä oli useita omistajia, kunnes vuonna 1883 eversti Hugo Standertskjöld (1844-1931) osti tilan. Standertskjöld oli tykistöupseeri ja liikemies. Hän oli johtanut useita vuosia Venäjällä Izhevskin kivääritehdasta ja omisti myöhemminkin Tulassa asetehtaan, jonka palveluksessa oli 10 000 työntekijää. Standertskjöld oli kotoisin Hämeestä ja halusi saada itselleen kesäkodin lapsuutensa maisemista. Karlbergin oston jälkeen Standertskjöld jatkoi läheisten tilusten ostoa yhdistäen ne kantatilaan.

Hugo Standertskjöldille maanviljelys oli vain sivuharrastus; hänen mielenkiintonsa kohdistui ensisijaisesti Karlbergin puiston kehittämiseen. Hän oli ilmeisesti paljolti itse oma puistosuunnittelijansa, mutta myös Erik ja Karl Zetterlöfin osuus Karlbergin puiston toteuttamisessa on ollut huomattava. Nämä ruotsalaiset veljekset toimivat peräjälkeen kartanon ylipuutarhureina vuodesta 1886

alkaen. Vuonna 1890 Standertskjöld rakennutti Karlbergiin uuden, uusrenesanssityylisen päärakennuksen, jonka suunnitteli arkkitehti Waldemar Aspelin. Vanhasta päärakennuksesta säilytettiin kaksikerroksinen keskiosa osana uutta päärakennusta.

Vuonna 1926 Hämeenlinnan kaupunki osti Karlbergin iäkkäältä Hugo Standertskjöldiltä, jonka sukulaiset eivät olleet halukkaita jatkamaan Karlbergin kallista hallinnointia. Myynnin ehdoksi Standertskjöld asetti, että kartano ja puisto tulisi säilyttää ennallaan ja että alueelle olisi vapaa pääsy. Karlbergin puistosta oli jo tuolloin muodostunut kaupunkilaisten ja matkailijoiden suosittu retkeilypaikka. Vuonna 1927 kaupunki yhdisti kaikki kaupassa saamansa maat yhdeksi tilaksi, jonka nimeksi tuli Aulanko. Samana vuonna kaupunki vuokrasi alueen

5. Viistokuva vuodelta 1923. Eskola 1997 s. 100.

6. Viistokuva 1930-luvulta. Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto.

vasta perustetulle Matkailukeskus Aulanko-Karlberg Oy:lle, jonka tarkoituksena oli kehittää alueen matkailua. Karlbergin päärakennus paloi vuonna 1928 ja tilalle pystytettiin vaatimaton, uusantiikkista tyyliä mukaileva puinen hotelli- ja ravintolarakennus. Vuonna 1930 Aulangonvuorella sijaitsevasta Aulangon puistosta muodostettiin luonnonsuojelualue, jonka pinta-ala oli noin 110 hehtaaria.

Aulanko kehittyi suosituksi matkailukeskukseksi 1930-luvulla. Hämeenlinnan kaupunki myi hotellin puistoinen ja kasvihuoneineen vuonna 1937 Suomen Matkailijayhdistykselle. Vaatimaton hotelli- ja ravintolarakennus siirrettiin samana vuonna Heralan kartanon päärakennukseksi Tyrvääntöön, koska näin pieni rakennus ei vastannut enää Aulangon matkailutarpeita. Uusi hotelli valmistui vuonna 1938 (kuva **9** ja **10**). Funkkistyyllisen hotellin suunnittelivat arkkitehdit Märta Blomstedt ja Matti Lampén. Hotellin pihasuunnitelman laati puutarha-arkkitehti Paul Olsson (kuvat **9-11**). Vuonna 1938 alettiin rakentaa myös yh-

7. Viistokuva vuoden 1938 jälkeen. Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto.

8. Nykytilanne. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitus-toimisto.

deksän reiän golfkenttää, mutta vuotta myöhemmin sodan alkaminen pakotti keskeyttämään rakennustyöt. Sotavuosien aikana kenttä oli perunapeltona. Sotien jälkeen se kunnostettiin taas golf-kentäksi. Aulangon golfklubi perustettiin vuonna 1959. Aulangolla on toiminut ratsastuskeskus vuodesta 1955. Ratsastuskeskuksen tallilla toimii Hämeen Ratsastajat ry., joka on perustettu 1931 ja on maamme neljänneksi vanhin ratsastusseura.

Hotellia laajennettiin ensimmäisen kerran vuonna 1963. Toisen kerran hotellia laajennettiin 1970-luvulla. Kolmas laajennus toteutettiin vuosina 1988-90. Hotellin laajennusten yhteydessä vanhat talousrakennukset purettiin ja pysäköintialueita laajennettiin. Vanhasta rakennuskannasta hotellin pihapiirissä on säilynyt ainoastaan vuonna 1890 rakennettu Kavaljeeri-rakennus, jonka on suunnitellut

- 9.** Matkailuyhdistyksen valokuva hotellin valmistumisvuoden 1938 jälkeen. Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto.
- 10.** Matkailuyhdistyksen valokuva hotellin terassista hotellin valmistumisvuoden 1938 jälkeen. Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto.
- 11.** Paul Olssonin suunnitelma Aulangon hotellin ympäristöstä vuonna 1938. Rakennustaitteen museo.

arkkitehti Waldemar Aspelin.

Suunnittelualueella muita säilyneitä vanhoja rakennuksia ovat hotellin länsipuolella sijaitseva tiilinen sähkölaitosrakennus sekä Aulangonniemellä arkkitehti Aulis Hämäläisen suunnittelema, vuosina 1938-39 rakennettu puinen asuinrakennus ja vuonna 1940 rakennettu tiilinen navetta- ja tallirakennus. Lisäksi Aulangonniemellä on jäljellä kaksi Standertskjöldin aikaisten suurten kasvihuoneiden kivijalkaa.

Vuonna 2001 Hämeenlinnaan perustettiin kansallinen kaupunkipuisto, johon Aulanko kuuluu suurimmaksi osaksi. Tavoitteena on, että myös puuttuva osa Aulangonniemen kärjessä liitetään osaksi kansallista kaupunkipuistoa.

1.4 Alueen arvokkaat esi- ja kulttuurihistorialliset kohteet

Aulangonniemen kiinteät muinaisjäännökset on rauhoitettu muinaismuistolailla. Sen mukaan ”Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Ilman tämän lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty”.

Aulanko kuuluu moniin valtakunnallisesti arvokkaisiin suojelualueisiin. Ympäristöministeriö on valinnut 27 suomalaista kansallismaisemaa, joista yksi on Vanajaveden laakson kansallismaisema. Aulanko on osa tätä kansallismaisemaa. Kansallismaisemat ovat tunnettuja maisemanähtävyyksiä ja ilmentävät Suomen eri osien edustavimpia luonnon- ja kulttuuripiirteitä.

Vanajaveden laakso ja Aulanko muodostavat yhden 156 valtakunnallisesti arvokkaasta maisema-alueesta. Aulanko on määriteltä myös valtakunnallisesti arvokkaaksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi.

2. MAISEMA-ANALYYSI

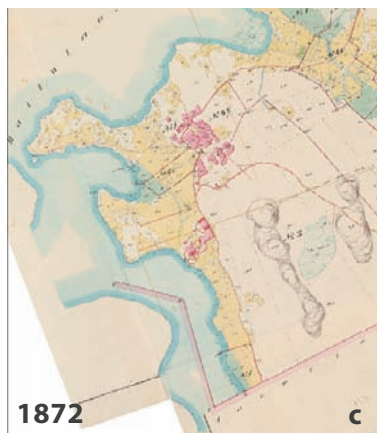
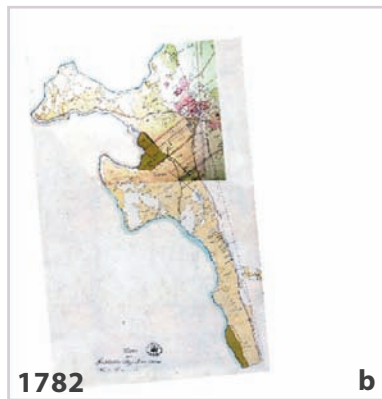
2.1 Aulangon maiseman kehitys 1700-luvulta nykypäivään

Aulangonniemen kulttuurimaiseman kehitystä voidaan karttatarkastelun avulla seurata aivan 1700-luvun alusta lähtien (kuva 12). Vuodelta 1702 peräisin oleva Luhtialan kylän tiluskartta osoittaa, että Aulangonniemen maiseman perusrakenne oli jo tuolloin vakiintunut. Alavilla Vanajaveteen laskevilla länsirinteillä sijaitsivat peltoalueet, jotka idässä rajautuivat Hattulan suuntaan vievään Viertotiehen. Tie on nykyisen Aulangontien paikalla. Tien itäpuolella kartalla on laaja metsä-alue eli nykyinen Aulangonvuori. Nykyisen hotellin ja ratsastuskeskuksen alueet ovat kartalla puustoisia moreenimäkiä. 1700-luvun loppupuolelta Luhtialan isojakokartassa tilanne on säilynyt hyvin samanlaisena. Tarkan mittauksen ansiosta peltokuviot on esitetty kartalla erittäin yksityiskohtaisesti. Muutoksena edelliseen karttaan Aronlahden pohjukassa on laaja rantaniittyalue ja Mäntykärkeen johtaa tie.

Sata vuotta myöhemmin, vuonna 1872 laadittu tiluskartta on edelleen maisematilan kannalta kuin kopio aikaisemmista kartoista. Vanajaveteen viettävät peltokuviot ovat samat ja Aronlahden koston pohjukan niittyalue on ennallaan. Uusi tie peltojen halki johtaa Aulangonniemelle nykyisen ratsastuskeskuksen kohdalle. Karlbergin ensimmäinen kartano ja sen pihajärjestelyt on esitetty kartalla paikalla, jossa hotelli nykyään sijaitsee. Talousrakennukset sijaitsevat Aulangontien varrella ja päärakennus on Vanajan rannalta nousevalla törmällä. Päärakennuksen edustalle, sen eteläpuolelle on esitetty pienialainen symmetrinen puutarhasommitelma.

1900-luvulle tultaessa Aulangon maisema on kokenut suuren mullistuksen (kuva 16). 1880-luvulta lähtien eversti Hugo Standertskjöld rakennutti Aulangolle valtavaa maisemapuistoa, joka saavutti yli 70 hehtaarin laajuuden. Maiseman muutoksen huomaa 1920-luvun pitäjänkartasta, jossa koko Aulanko on merkitty vihreällä puiston värillä. Peltoa on merkitty enää Vanajaveden rannalle puiston eteläpuolelle. Ilmakuva vuodelta 1934 havainnollistaa tätä tilannetta (kuva 13). Entisistä peltoalueista sekä Mäntykärki että Aulangonniemi on rakennettu puistomaisiksi alueiksi, samoin kuin tietysti päärakennusta ympäröivä rantapuisto, jota luonnehtivat yltäkylläiset kukkaistutukset, suihkulähteet, patsaat ja huvimajat. Nykyinen golfkenttä on tuolloin vielä peltona. Aulangonniemellä puistomaisen alueen sisään jäävät Karlbergin kasvihuoneet. Maisemaa rytmittävät komeat puukujanteet, jotka reunustavat Aulangontietä ja pohjoispuolen peltoaluetta halkaisevia teitä. Rantamaisema on muuttunut tyystin kolme kilometriä Vanajavettä reunustavan hopeapajurivin myötä.

Maiseman kannalta seuraava suuri muutos Aulangolla oli seitsemän kerrosta korkean hotellin valmistuminen vuonna 1938. Korkeutensa vuoksi hotellirakennus näkyy joka suunnasta katsottaessa ja erottuu selkeästi myös kaukomaisemassa.

12. Kooste alueen kartoista lähtien vanhimma Luhtialan kylän tiluskartasta päätyen vuoden 1994 peruskarttaan. Kartoista nähdään, että maiseman perusrakenne on pääpiirteissään pysynyt samanlaisena.

a-c Kansallisarkisto.

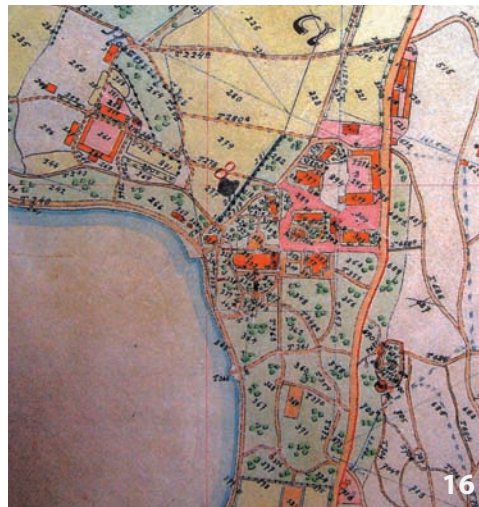
d-h Hämeenlinnan kaupungin kaavoitus-toimisto.

Hotellin myötä Aulangolle ilmestyivät myös tenniskentät kartanopuiston eteläpuolelle ja pohjoispuolen pellot muutettiin golfkentäksi 1930-luvun lopulla. Hotellin laajennukset 1960 – 80-luvuilla muuttivat entisen kartanon lähiympäristön lopullisesti paikoitusalueiden valtaamaksi kentäksi.

Nykyään Aulangon maiseman perusrakenne on säilyttänyt pääpiirteissään saman hahmon, joka sillä oli jo 1700-luvun alussa (ja todennäköisesti myös paljon sitäkin ennen) (kuvat **15**, **17** ja **18**). Alkuperäiseen perusrakenteeseen on voimakkaimmin vaikuttanut laaja puistorakentamisen vaihe 1800-luvun lopussa, jolloin osa maiseman avotiloista so. pelloista muutettiin puoliavoimiksi puistomaisiksi alueiksi. Mäntykärki, rantapuisto ja Aulangonniemen puistomaiset osiot ovat tätä puoliavointa maisematilaa. Suunnittelualueella avoimena ovat säilyneet rantapuiston eteläpuolen pelto, Aulangonniemen vanha rantapello ratsastuskenttänä ja laitumena sekä kartanon pohjoispuolen pellot golfkenttänä. Aulangontien pohjoispuolella kohoava Aulangonvuori toimii maisematilan kokoavana tummana suljettuna taustametsänä.

Vaikka Aulangonniemen kulttuurimaisema on peruslähtökohdiltaan hyvin säilynyt, on siinä havaittavissa myös ei toivottuja -piirteitä. Vanhat tärkeät näkymälinjat, sekä lähi- että kaukonäkymät, ovat osittain umpeenkasvaneet (kuvat **23–30**). Vanajaveden rannan hopeapajurivi on muuttunut katkonaiseksi ja siihen on kylväytynyt luonnonpuita sekaan. Ratsastuskeskuksen ympäristöä vaivaa yleinen epäsiisteys. Itse hotelli on laajentunut niin suureksi rakennusmassaksi, että se ei enää luontevasti istu paikkaansa. Hotellin sisään tuloympäristö on muuttunut epämiellyttäväksi pysäköintikentäksi, vailla Aulangolle tyypillisiä puistomaisia piirteitä. Kartanopuisto on päässyt rappeutuneeseen tilaan ja kaipaa pikaista kunnostamista. Sieltä ovat kokonaan hävinneet näyttävät kukkaistutukset ja komeat puistoveistokset, jotka oleellisesti kuuluivat puutarhaan. Ainoa muisto puutarhan menneestä loistosta on joutsenaiheinen suihkulähde hotellin eteläpuolella.

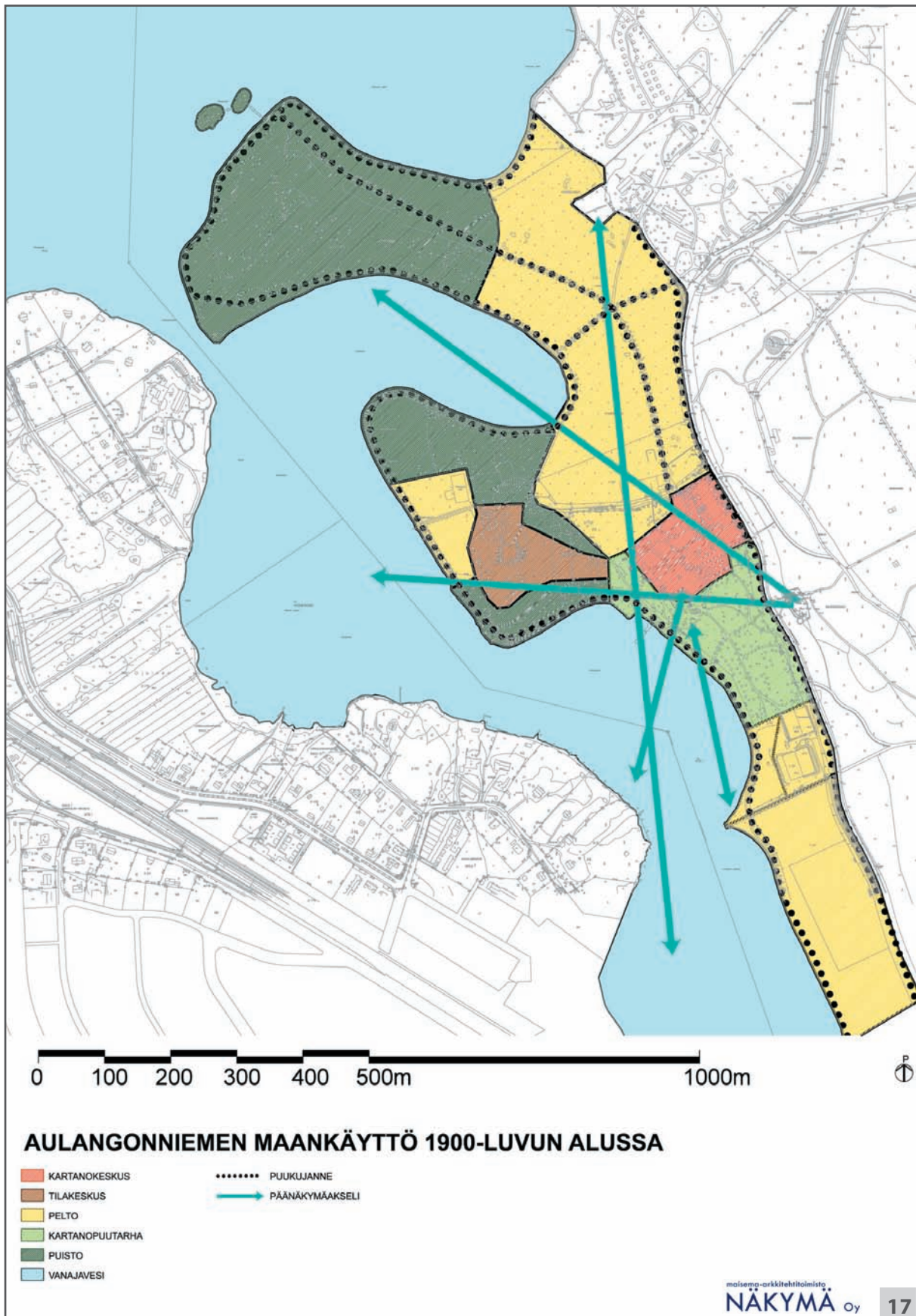
2.2 Aulangonniemen maiseman kehittämisperiaatteet

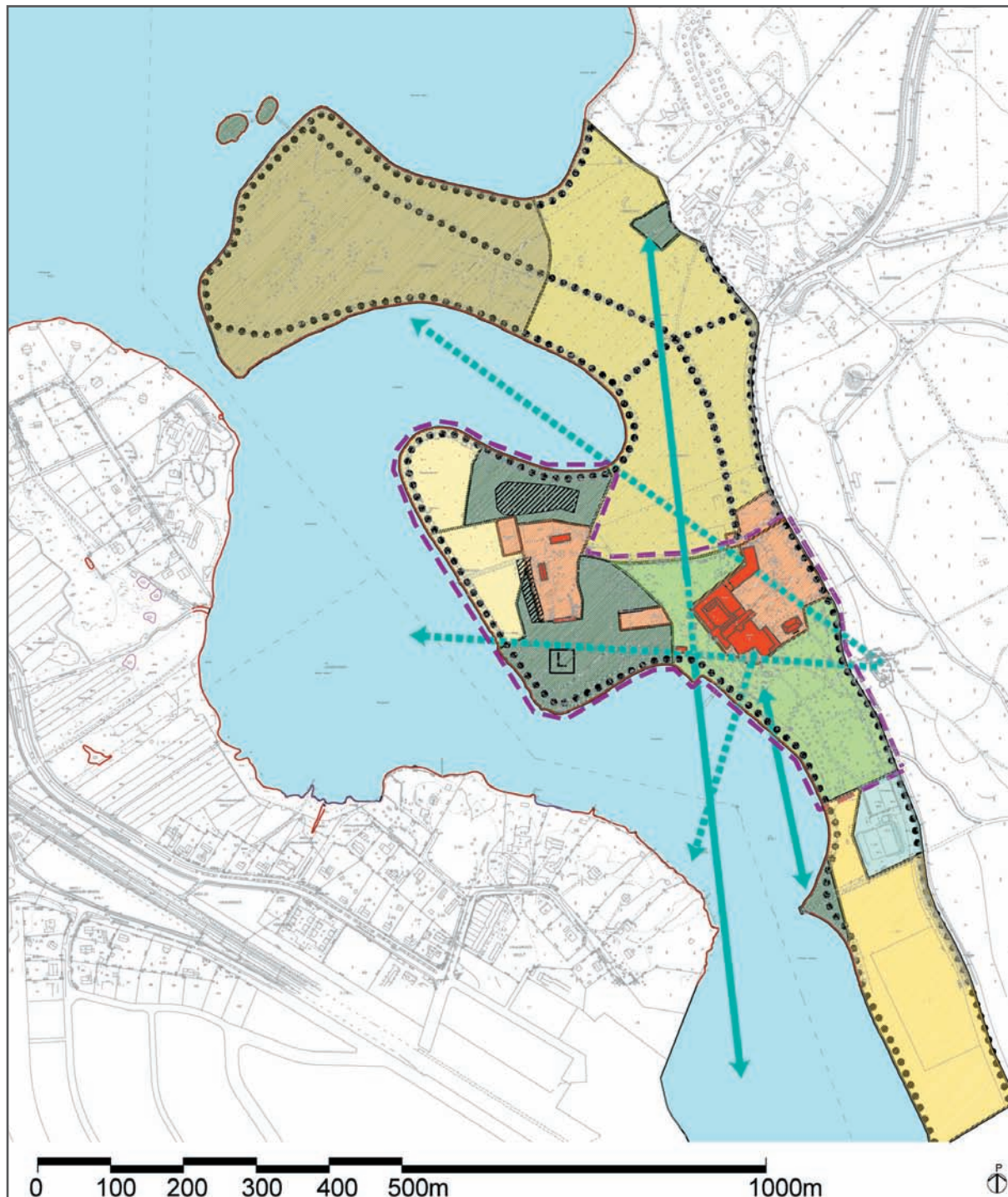
Aulangonniemen maiseman tärkein kehittämisperiaate on turvata kansallismaiseman säilyminen. Aulanko on yksi Suomen puutarhataiteellisesti merkittävimmistä kohteista ja Aulangon ympäristöä tuleekin ensisijaisesti kehittää valtakunnallisesti arvokkaan puisto- ja maisemakokonaisuuden lähtökohdista. Tämä tarkoittaa kansallismaiseman muodostavien kulttuurimaiseman elementtien säilyttämistä ja kunnostamista siten, että niiden arvo ei heikkene, eikä niiden alkuperäistä luonnetta muuteta. Aulangonniemen alueella tällaisia kulttuurihistoriallisesti arvokkaita elementtejä ovat rantapuisto, niemen ranta-alueet, säilyneet peltoalueet, puukujanteet, golfkenttä, päänäkömäkselit, Vanajaveden avoin vesipinta sekä alueen vanhat rakennukset. Erityisesti vanha rantapuiston alue tulisi kunnostaa tai entisöidä historiallisen dokumenttiaineiston perusteella, päänäkömäkselit tulisi avata sekä puukujanteet ja puurivit uudistaa (kuva 19).

Lisärakentaminen Aulangonniemellä tulisi sijoittaa alueella vanhoille rakennuspaikoille. Sen tulisi olla luonteeltaan maiseman mittakaavaan istuvaa sekä ilmeeltään arvokkaaseen kulttuurimaisemaan sopivaa. Yhtenäiset, laajoja näkymiä sulkevat suuret rakennusmassat ovat vieraita Aulangon tyyppisessä kulttuurimaisemassa. Ranta-alueet Aulangonniemellä tulee pitää rakentamisesta vapaina ja niiden puistomainen ilme tulee säilyttää. Säilytettäväksi tai kunnostettaviksi määriteltäviä kulttuurimaiseman elementtejä ei myöskään tule muuttaa rakentamisalueiksi. Jo nykyisellään hotellikompleksi on maisemassa suuri ja poikkeava elementti, joten sen laajentamista ei maiseman näkökulmasta voi puoltaa. Laajamittainen lisärakentaminen tuo mukanaan myös lisääntyvän pysäköintitarpeen. Jo nyt laaja pysäköintialue Aulangontien varressa on muuttanut näkymän ankeaksi saavuttaessa hotellille tästä suunnasta. Vesiteitse saavuttaessa voi vielä säilyttää illuusion hotellista keskellä kuvankaunista Aulangon puistoa.

15. Maisematilan vertailu. Kuvassa päällekkäin vuoden 1702 tiluskartta ja 1994 peruskartta. Kansallisarkisto ja Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto.

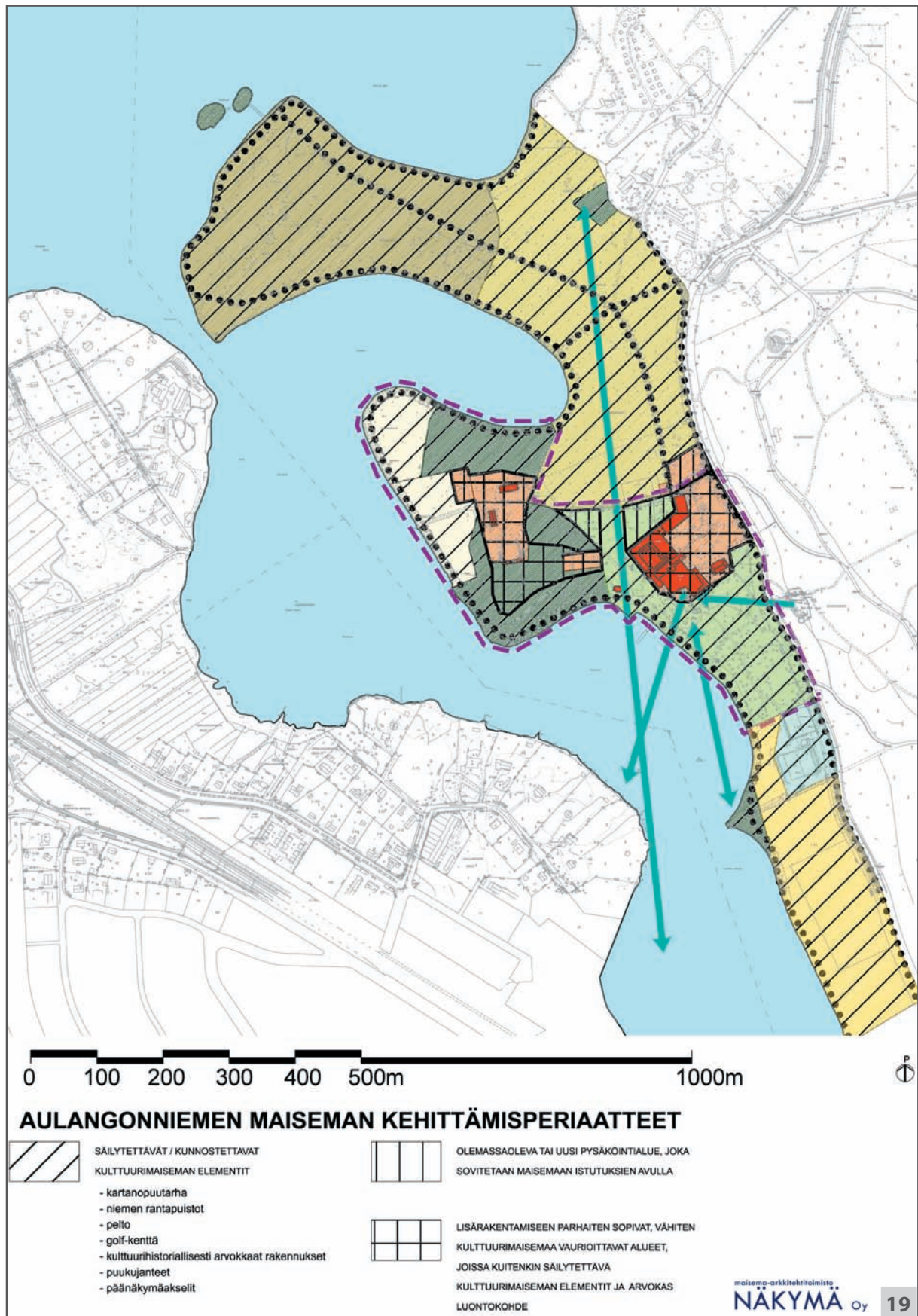
16. Vuoden 1936-37 toimituskartta 32473 (lohkominen). Hämeen maanmittaustoimiston arkisto.

AULANGONNIEMEN NYKYTILANTEEN ANALYYSI

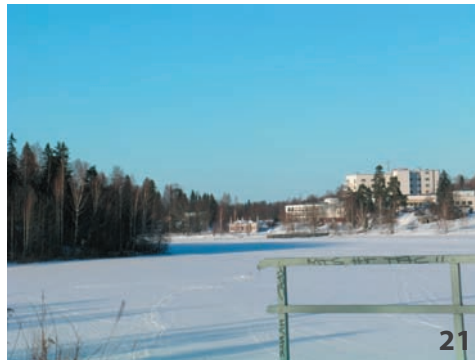
RAKENNETTU PIHAPIIRI	PUUKUJANNE
(KARTANO)PUUTARHA	SÄILYNYT PÄÄNÄKYMÄAKSELI
PUISTO	HÄVINNYT PÄÄNÄKYMÄAKSELI
GOLF-KENTTÄ (PUOLIAVOIN)	KULTTUURIHISTORIALISESTI ARVOKAS RAKENNUS
GOLF-KENTTÄ (AVOIN)	TAI SEN JÄÄNNE
PELTO	MUINAJÄÄNNE
NIITTY / LAIDUN	L ARVOKAS LUONTOKOHDE
TENNIS-KENTÄT	SUUNNITTELUALUE
VANAJAVESI	

2.3 Kannanotto kylpylä-monitoimihalli –hankkeeseen ja sen sijaintiin

Hotellin länsipuolelle suunnitellaan rakennettavaksi kylpylä ja monitoimihalli, jotka on esitetty yleissuunnitelmapiirustuksessa. Koska kylpylä-monitoimihalli sijoittuu valtakunnallisesti arvokkaaseen ympäristöön, tulee sen sulautua ympäristöön mahdollisimman huomaamattomasti ympäristön erityispiirteet huomioiden ottaen. Rakennuksen arkkitehtuurin tulee olla erittäin korkeatasoista. Maisema-arvojen säilymisen kannalta suunniteltujen rakennusten tulisi olla ehdotettuja selvästi pienempiä, koska pienipiirteinen arvomaisema muuttuu peruuttamattomasti toisen massiivisen rakennuskompleksin rakentamisen myötä. Seuraavassa on esitetty keinoja, millä ehdotuksen kokoiset suuret rakennukset saataisiin sulautumaan maisemaan paremmin.

Kylpylän tulee sijaita irrallaan hotellikompleksista, jotta pohjois-etelä –suuntainen tärkeä näkymä- ja virkistysakseli säilyy, mikä onkin huomioitu kylpylän sijoittelussa. Yhteys kylpylän ja hotellin välillä tulee järjestää maan alta eikä näkymä-akselia häiritsevällä lasiputkella. Kylpylä tulee sijoittaa riittävän kauaksi rannassa sijaitsevasta sähkövoimalaitosrakennuksesta. Kylpylä työntyy niin lähelle rantaa, että sen puolikaaren muotoinen allasosasto edellyttää maaston voimakasta pengerrystä. Pengerryksen seurauksena sähkölaitosrakennus jää kuoppaan lasiseinäisen allasosaston juurelle. Hugo Standertskjöld istutti 1800-luvulla rannan suuntaisen puurivin rajaamaan Aulangonniemen etelärinnettä ja talousrakennusten aluetta, mikä näkyy hyvin vuoden 1934 ilmakuvassa (kuva 13). Vanha puurivi on edelleen maastossa selkeästi havaittavissa. Mikäli allasosasto sijaitsee asemapiirroksen mukaisella paikalla, osa näistä arvokkaista puista joudutaan kaatamaan ja maiseman selkeä tilajako rikkoutuu. Yleisperiaatteena on, että vanhojen puiden juuristoalueella ei tule suorittaa maankaivu- tai pengerrystöitä. Kylpylää tulisi siirtää ylemmäksi rinteeseen, vaikka vanhaa kasvihuoneen muuria ei tällöin todennäköisesti pystytäkään säilyttämään. Aulangon maisema ja sähkölaitosrakennus ovat paljon arvokkaammat kuin yksittäinen, melko vaatimaton tukimuuri.

Kylpylän tulee olla pitkänomainen ja kapea rakennusmassa, joka myötäilee rinnettä pengerrystöiden minimoimiseksi. Rakennusmassan tulee olla visuaalisesti mahdollisimman kevyt, toisin sanoen sen massiivisuutta tulisi vähentää esimer-

20. Tärkeä näkymä- ja virkistysakseli kuvattuna Aulangon rannasta. Matti Liski 2004.

21. Sama akseli kuvattuna rautatie-sillalta. Matti Liski 2004.

kiksi välttämällä pitkiä suoria seinälinjoja, jotka korostavat rakennuksen kokoa. Kylpylä ja monitoimihalli tulisi erottaa toisistaan esim. pienellä porrastuksella. Kylpylä on sijoitettu oikeaoppisesti rinteeseen suuntaisesti mutta liian yhtenäisenä rakennusmassana. Monitoimihallia voisi kääntää jonkun verran lounaaseen rinteeseen suuntaisesti, jolloin välttyttäisiin rakennusmassan pitkältä yhtenäiseltä pohjoisseinämältä. Kylpylän ja monitoimihallin julkisivujen materiaalien tulee olla mahdollisimman hyvin maisemaan sulautuvia, mielellään puupintaisia ja väritykseltään tummia.

Aulangon puutarhataiteellinen merkitys tulee näkyä myös itse kylpylässä ja sen lähiympäristössä. Kylpylä voisi profiloitua puistokylpyläksi. Rakennus voisi sisältää talvipuutarhan tai viherhuoneen tai jopa kattopuutarhan. Kylpylän seinustoille voisi istuttaa köynnöksiä. Kylpylän edustan tulee olla puistomainen. Kylpylä muodostaa Aulangolla uuden ”päärakennuksen” ja sen tulee saada arvoisensa sisääntulo, joka voisi olla kaarevasti kylpylän edustalle johtava puistotie rakennuksen edustan istutuksineen. Myös muu lähiympäristön tulee olla puistomaista. Kylpylän ulkoterrassin korkeatasoiseen, ympäristöön sopivaan rajaukseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota, koska ulkoterrassi sijaitsee hyvin näkyvällä paikalla. Se tulisi rajata joko leikatulla kuusiaidalla tai luonnonkiviaidalla.

Kylpylä ja monitoimihalli muuttavat maisemaa voimakkaasti myös pimeällä. Kylpylän voimakkaasti valaistu allasosasto ei saa häikäistä maisemassa.

22. Kylpylän
ilmakuvasovite.
ProARK 2004.

3. MAISEMANHOIDON YLEISSUUNNITELMA

3.1 Yleistä

Aulangonniemen maisemanhoidon päätavoitteet ovat

- Ylläpitää Aulangonniemellä 1700-luvun alusta nykypäivään säilynyt maiseman perusrakenne. Maiseman perusrakenteen muodostavat avoimet, puoliavoimet ja suljetut tilat sekä päänäkymäakselit.
- Käsitellä koko suunnittelualuetta puistona. Puistoalue tulisi kunnostaa historialliset arviot huomioon ottaen niin, että siitä uudelleen muodostuu entisen kaltainen Aulangon helmi, jota tullaan kaukaakin katsomaan.
- Säilyttää koko Aulangonniemi julkisena ulkoilu- ja virkistysalueena. Kun Hugo Standertskjöld myi Karlbergin Hämeenlinnan kaupungille vuonna 1926, hänen toiveensa oli, että kansalaiset pääsisivät edelleenkin vapaasti liikkumaan ja viettämään aikaa alueella. Tätä tavoitetta on edelleen syytä kunnioida.
- Sovittaa Aulangonniemen lisärakentaminen arvoympäristöön. Lisärakentamisessa ei tulisi käyttää standardiratkaisuja, vaan uusi rakentaminen on huolellisesti sovitettava osaksi puistomaista arvoympäristöä. Kylpylän ympäristöä ja lisärakentamisaluetta sekä hotellin edustaa kehitetään puistomaisina.

23

23. Näkymä Karttajiston suunnasta Karlbergille päin 1900-luvun alussa. Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto.

24. Sama näkymä helmikuussa 2004. Matti Liski.

24

25. Näkymä kartanolta puutarhaan 1900-luvun alussa. Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto.

26. Sama näkymä helmikuussa 2004. Matti Liski.

3.2 Maisema

Hotellin eteläpuolella rantapuisto kunnostetaan puiston historia huomioon ottaen. Ennen kunnostusta rantapuistosta tulisi laatia tätä maisemaselvitystä tarkempi puistohistoriallinen selvitys, joka on pohjana kunnostuksen tarkemman sisällön määrittelemiselle. Kunnostetun rantapuiston myötä Aulangonniemen puistomaisuus korostuu.

Aulangonniemen lakialuetta ja sen puustoista etelärinnettä hoidetaan puoliavoina puistoalueina, jotka muodostavat Aulangon puustoisin siluetin Vanajaveden suuntaan sekä suojavyöhykkeen lisärakentamiselle. Lakialueen ja etelärinnettä vanhat puut säilytetään elinvoimaisina hoitotoimenpiteiden ja puuston uusimisen avulla. Vanhat puut ”maastouttavat” lisärakentamisen maisemaan, minkä takia niillä on tärkeä rooli uusien rakennusten suunnittelussa. Rantareitin hopeapajurivi täydennetään, koska ne ovat olleet yksi Aulangon puiston tunnusmerkeistä. Aulangonniemen pohjois- ja länsirantoja hoidetaan avoimina-puoliavoina puistoalueina, jotka ovat joko aidattuja laitumia tai aitaamattomia niittyjä riippu-

en lakialueen maankäytöstä.

Tärkeä osa maiseman perusrakennetta on päänäköymien säilyttäminen. Yksi keskeisimmistä näkymä- ja virkistysakseleista sijoittuu hotellin ja uuden kylpyläraken-
nuksen väliin. Akseli tulisi pitää avoimena ja edustavana, minkä takia sen
varrelle ei tulisi sijoittaa kylpylän huoltotoimintoja kuten jätekatoksia yms. Muita
tärkeitä näkymiä ovat rannan suuntaiset sekä hotellin terassilta avautuvat näky-
mät, jotka tulisi myös pitää avoimina. Säilytettävät päänäköymäakselit on esitetty
Aulangonniemen kehittämisperiaatteet –kartassa.

27

27. Näkymä
rannan suuntaisesti
1900-luvun alussa.
Hämeenlinnan
kaupungin histo-
riallisten museon
kuva-arkisto.

28

28. Sama näkymä
helmikuussa 2004.
Matti Liski.

3.3 Toiminnot

Keskeisin vetovoimatekijä Aulangon virkistys- ja matkailutarjonnassa on maisema ja puistomainen ympäristö, minkä vaaliminen on oltava pohjana myös toimintojen suunnittelussa. Aulangon tärkein virkistysmuoto on ulkoilu. Puistokäytäviä käytetään niin kävelyyn kuin lenkkeilyyn. Talvisin Aulanko tarjoaa hienon ympäristön maisemahiihtoon. Rantareitti on yksi päävirkistysreiteistä, jota käytetään myös pyöräilyyn. Rantapuiston puistokäytävät säilytetään kapeina kävelyteinä eikä niille ohjata pyöräilyä. Kavaljeeri-rakennuksen takaa poistetaan rantapuistoon sopimattomat leikkivälineet.

Perinteisiä toimintoja Aulangolla ovat ratsastus, golf ja tennis, joista jälkimmäiset sijoittuvat varsinaisen suunnittelualueen ulkopuolelle. Ratsastustalli ja maneesi sijaitsevat Aulangonniemellä, josta tehdään maastoratsastusretkiä Aulangontien vastakkaiselle puolelle puistometsään. Ratsastusmahdollisuuksia kehitetään rakentamalla Aulangonniemelle erilliset ratsastusreitit. Ratsastusreittien leveys on noin 1,5 metriä. Erillisiä ratsastusreittejä ei rakenneta rantapuistoon eikä sen kohdalla rantareitin yhteyteen, koska ne eivät kuulu kunnostettavaan, huoliteltuun puistomiljööseen. Rantapuiston kohdalla tulisi pyrkiä siihen, että ratsastajat voivat käyttää rannan kevyen liikenteen reittiä. Rantapuistoon ei tulisi ratsastusta ohjata ollenkaan.

Aulangonniemen eteläkärkeen perustetaan uimapaikka. Aikaisemmin paikalla on sijainnut pieni rakennus, joka näkyy vanhoissa viestikuvissa. Niemenkärki nurmetetaan ja sinne rakennetaan uimalaituri. Uimapaikka palvelee myös Aulangon lisärakentamissuunnitelmia. Hotellin edustalla sijaitsee yhteisvenelaivalaituri.

Aulangonniemen uusia toimintoja tulevat olemaan sisäliikunta kylpylässä ja monitoimihallissa. Aulangonniemen lakialueen rakentaminen voi tuoda Aulangolle vielä uusia toimintoja. Tavoitteena on, että lakialueen lisärakentaminen ei muuta niemeä yksityisalueeksi, vaan se säilyy edelleen julkisena ulkoilu- ja virkistysalueena.

3.4 Ympäristösuunnittelu ja -rakentaminen

Aulangonniemen alueella ympäristörakentamisen tulee perustua hankekohtaisiin ympäristösuunnitelmiin. Ympäristösuunnittelijan on oltava perehtynyt kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden ympäristöjen kunnostussuunnittelun problematiikkaan. Ympäristösuunnittelijan tulee olla alan koulutuksen saanut, joko maisemaarkkitehti, hortonomi tms. viheraluesuunnittelija. Nyt laadittu Aulangonniemen maisemaselvitys ja maisemanhoitosuunnitelma tulisi olla kaikkien tarkempien suunnitelmien lähtökohtana ja -aineistona.

Koko Aulangonniemellä ympäristörakentamisen on oltava korkeatasoista ja historialliseen ympäristöön sopivaa. Ympäristörakentamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota uusien rakennusten suunnittelun yhteydessä.

Aulangontien, Aulangonkujan ja pysäköintialueiden pintamateriaali on asfaltti. Muiden ajoväylien, kevyen liikenteen väylien, puistokäytävien sekä ratsastusreittien pintamateriaali on kivituhka. Poikkeuksena ovat rantapuiston käytävät, joiden pintamateriaalin tulisi olla soraa. Kiveyksissä, muureissa yms. ympäristörakenteissa tulisi käyttää luonnonkiveä. Betonikiveä ei tule käyttää, koska se ei sovi uutena materiaalina kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen ympäristöön. Kalusteiden on niin ikään sovittava historialliseen ympäristöön malliltaan, materiaaleiltaan ja värimailmaltaan. Alueen valaistuksen tulee olla historialliseen ympäristöön sopiva.

Tässä suunnitelmassa on esitetty Aulangonniemen yleispiirteinen kasvillisuuden sijoittuminen historiallisen aineiston perusteella. Rantapuiston osalta tarkkojen istutussuunnitelmien tulisi perustua historialliseen selvitykseen. Kasvilajeina käytetään perinteisiä, vanhoja lajikkeita. Taimikokojen on oltava riittävän suuria.

Rakentamisen aikana on varottava olemassa olevaa, säilyvää ympäristöä, jotta se vaurioituisi mahdollisimman vähän. Tärkeää on, että rakennustyömaan jäljet korjataan huolellisesti. Mm. työmaan alle jäävät pintamaat kuoritaan ja varastoidaan. Työmaan loputtua pintamaavauriot korjataan olemassa olevilla, ylimääräisillä pintamailla.

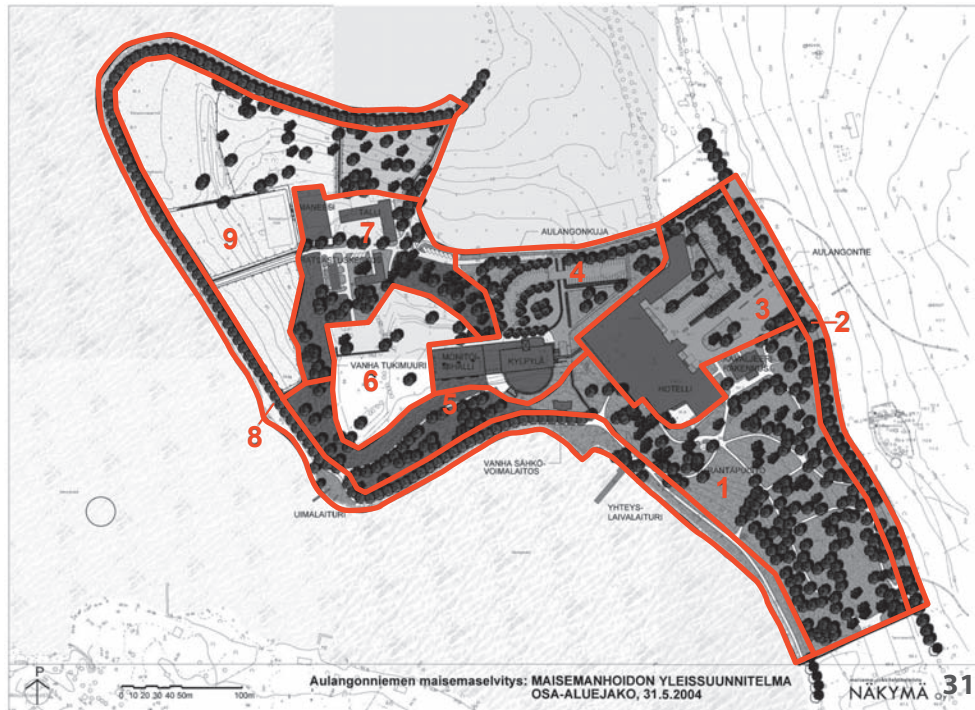
29. Näkymä rauniolinnalta Karlbergille päin 1900-luvun alussa. Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kuva-arkisto.

30. Sama näkymä helmikuussa 2004. Matti Liski.

3.5 Maisemanhoito osa-alueittain

Yleissuunnitelma on esitetty suunnitelmapiirustuksessa tämän raportin lopussa ja osa-alueet kuvassa **31**. Yleissuunnitelmassa on esitetty puuston yleispiirteinen tavoitetilä. Käytettävissä ei ole ollut puuston osalta ajantasaista mittaustietoa, minkä takia säilyvän puuston sijainti on likimääräinen.

31. Osa-aluejako-kartta.

1. Rantapuisto

Yleiskuvaus

Rantapuisto on ollut 1800-luvun lopun tyylinen maisemapuutarha, johon on kuulunut patsaita, suihkulähteitä, tapettiryhmiä, kauniisti kaartuvia puistokäytäviä sekä puu- ja pensassommitelmia. Standertskjöldin aikaisesta puistosta on jäljellä osittain ruohottunut polkuverkosto, vanhoja puita ja muutamia koristepensaita, suihkulähde hotellin terassin eteläpuolella, lemmenluola ja vesiputouksen jäänteet. Puiston keskellä sijainneen krokettikentän tilalla on lentopallokenttä, jonka vieressä on keinu ja yksittäinen puistonpenkki. Vuonna 1886 rakennetun lemmenluolan sisällä on ollut suihkulähde ja seiniin muurattuja simpukoita. Suihkulähde ei ole enää toiminnassa ja osa simpukoista on hävinnyt tai vaurioitunut. Lemmenluolan länsipuolella on ollut vesiputous, josta on jäljellä sammaloituneita kiviä. Standertskjöldin aikana vesiputousta koristivat korallit, simpukat ja eksoottiset koristekasvit.

Nykyisin rantapuistossa kasvaa melko tiheästi lehtipuita, jonkin verran havupuita sekä pensaita. Puiston puulajeja ovat mm. vaahtera, koivu, tammi, lehmus ja kuusi. Vanhojen puiden sekaan on kylväytynyt nuorta lehtipuustoa. Vanajaveden ranta on avointa nurmialuetta. Hotellin terassin ympärillä on kookkaiksi kasvaneita vuorimäntyjä ja marjakuusia, jotka peittävät vanhan suihkulähteen sekä hotellin terassilta avautuvan päänäkömääkselin. Kavaljeeri-rakennuksen takana on muutamia leikkivälineitä.

Tavoite

Rantapuisto kunnostetaan puiston historialliset arvot huomioon ottaen.

Välittömät kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Rantapuiston kunnostus- ja hoitotoimenpiteet edellyttävät erillisen kunnostussuunnitelman laatimista. Suunnitelman tulee perustua suunnittelun aluksi laadittavaan yksityiskohtaiseen puistohistorialliseen selvitykseen, joka tarkoittaa tätä maisemaselvitystä.

Puustolle tehdään välittömät hoitotoimenpiteet ennen varsinaisen kunnostussuunnitelman puuston hoito- ja uusimishjelmaa. Niitä ovat vanhojen puiden

32. Etualalla näkyvät vesiputouksen jäänteet ja taustalla häämöttää lemmenluolan graniittimuuri. Tiina Perälä 2004.

33. Rantapuiston patsaat ja kukkaistutukset ovat himmenevä muisto mielissä vain. Tiina Perälä 2004.

riittävän kasvutilan varmistaminen vesakkoa ja kylväytynyttä lehtipuustoa poistamalla sekä huonokuntoisten puiden hoitoleikkaus/kuntotarkkailu. Hotellin terassilta avautuvan päänäköakselilta poistetaan vuorimännyt ja marjakuuset, joiden sijainti dokumentoidaan ja niiden ikä lasketaan vuosirenkaista. Tämän työn aikana ei selvinnyt, milloin havupensaat on istutettu.

Leikkivälineet ja lentopalloverkko poistetaan, koska ne eivät kuulu historialliseen puistoon ja ovat lisäksi vähällä käytöllä. Rantapuistoa etelässä rajaava kuusiaita uusitaan leikattavaksi kuusiaidaksi.

Pitkän tähtäimen kunnostustoimenpiteet

Rantapuisto kunnostetaan kunnostussuunnitelman mukaan.

2. Aulangontie

Yleiskuvaus

Kauniisti kaartuvaa Aulangontietä reunustaa lehmuskujanne, joka on istutettu 1800-luvun lopussa. Aulangontien tasausta on nostettu todennäköisesti siinä vaiheessa, kun tie on asfaltoitu, minkä takia se sijaitsee rantapuistoa ja puiston puoleista lehmusrivistöä korkeammalla. Lehmusten kunto on vaihteleva.

Tavoite

Lehmuskujanne reunustaa Aulangontietä. Tien nykyinen leveys sekä nykyinen, maastoa mukaileva linjaus säilytetään. Tien tasaus lasketaan lähemmäksi rantapuiston maastoa.

Välittömät kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Lehmuskujanteesta tehdään kuntokartoitus ja sen pohjalta kujanteen hoito- ja uusimissuunnitelma. Lehmusten elinikää pyritään jatkamaan mahdollisimman pitkään puiden hoitoleikkauksilla, jotka määritellään kujanteen hoito- ja uusimissuunnitelmassa.

Pitkän tähtäimen kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Lehmuskujannetta hoidetaan/uusitaan erillisen suunnitelman pohjalta. Suunnittelualueella lehmuskujanteen uusimisen yhteydessä tutkitaan tien tasauksen laskemisen mahdollisuus lähemmäksi rantapuiston maastoa.

34. Aulangontie kulkee yli metrin korkeammalla kuin rantapuisto. Tiina Perälä 2004.

35. Lehmukset ovat ahtaalla Aulangontien reunassa. Tien korotus erottuu selvästi puiden juurella. Tiina Perälä 2004.

3. Hotellin edusta

Yleiskuvaus

Hotellin edusta on pysäköintialuetta, jota on jäsennetty puilla ja pensailla. Aulangontien reunalla sijaitsee neljä autotalli- ja varastorakennusta, jotka tekevät ympäristöstä takapihamaisen. Vaikutelmaa lisäävät rakennusten seinustoille varastoidut tavarat. Edustan asvaltti ja betoniset reunakivet ovat kuluneita. Uuden kevyen liikenteen väylän vuoksi hotellin pysäköintialueen itäreunaan on rakennettu betoninen tukimuuri. Hotellin edustalla sijaitsee pesubetonista valmistettuja istutuslaatikoita.

Tavoite

Puistomainen hotellin sisääntulo. Sisääntulo antaa mielikuvan koko Aulangon alueesta, minkä takia hotellin sisääntulon ympäristöön on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Välittömät kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Hotellin edustan peruskorjauksesta laaditaan erillinen kunnostussuunnitelma. Ennen varsinaista peruskorjausta autotalli- ja varastorakennukset poistetaan, koska rakennukset eivät sovi edustavaan hotellin sisääntuloon. Rakennukset korvataan pysäköintipaikoilla ja istutuksilla. Hotellille johtavan pääsisäänkäynnin reunan puustoa täydennetään puurivistöiksi. Historialliseen ympäristöön sopimaton betonimuuri naamioidaan vähemmän näkyväksi köynnösistutusten avulla. Pesubetoniset istutuslaatikot vaihdetaan arvoympäristöön paremmin sopiviksi, esimerkiksi valurautaisiksi istutusastioiksi.

Pitkän tähtäimen kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Hotellin edusta peruskorjataan puistomaiseksi. Peruskorjauksessa mm. asvaltti, kalusteet ja opasteet uusitaan, reunakivet ja tukimuurit vaihdetaan luonnonkiviksi.

36. Paikointus-alueelle saadaan lisätilaa purkamalla rumat varastorakennukset. Tiina Perälä 2004.

37. Pysäköinti leviää puistoon suurten tilaisuuksien yhteydessä. Tiina Perälä 2004.

4. Kylpylän ympäristö

Yleiskuvaus

Tulevan pysäköintialueen kohta on nykyisin nurmikko. Tulevan kylpylän paikalla on nykyisin puinen varastorakennus sekä Aulangonniemen harjanteen puustoa. Varastorakennuksen ympäristöä käytetään ulko-varastona, joka on aitaamattomana epäsiisti. Rakennuksen luoteispuolella sijaitsee entisen kasvihuoneen korkea tukimuuri. Varastorakennuksen länsipuolella alkaa melko laaja, lähes puuton tasanne, jossa on aikaisemmin sijainnut talousrakennuksia.

Tavoite

Kylpylän lähiympäristö rakennetaan korkeatasoiseksi, historialliseen ympäristöön sopivaksi.

Välittömät kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Kylpylän ympäristöstä laaditaan erillinen ympäristösuunnitelma, jossa noudatetaan tässä työssä esitettyjä periaatteita. Hotellin länsikulmalla kasvavat kookkaat vuorimännyt poistetaan päänäköakselin tieltä.

Pitkän tähtäimen kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Kylpylän ympäristöä hoidetaan korkeatasoisesti osana Aulangon puistomaista ympäristöä.

38. Kylpylän rakennuspaikka pohjoisestapäin nähtynä. Matti Liski 2004.

39. Kylpylän rakennuspaikka järveltä nähtynä. Vanha koristeellinen sähkövoimalaitos jää kylpylän puristuksiin. Matti Liski 2004.

5. Etelärinne

Yleiskuvaus

Etelärinteessä kasvaa runsaasti vanhoja puita, mm tammia ja lehmuksia. Osa vanhoista puista on todella huonokuntoisia. Rinteen puuston keskellä on vielä selvästi nähtävissä lehmusrivi, joka on aikaisemmin reunustanut etelärinnettä talousrakennusten suuntaan. Puurivi näkyy hyvin vuoden 1934 ilmakuvassa, joka on esitetty kuvassa XX. Puurivi reunustaa nykyisin melko ruohottunutta rinteen suuntaista käytävää. Nuorta lehtipuustoa kasvaa vanhojen puiden keskellä. Vanhojen puiden seasta on raivattu vesakkoa talven 2003-2004 aikana. Pohjakaasvilaisuus on lehtomaista.

Tavoite

Puoliavoin puistoalue, jonka puusto tulee säilyttää elinvoimaisena hoitotoimenpiteiden ja puuston uusimisen avulla. Etelärinne muodostaa tärkeän osan Aulangonniemen puustoista siluettia ja toimii samalla suojavyöhykkeenä lisärakentamisalueelle

Välittömät kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Vanhat puut kuntokartoitetaan, minkä perusteella huonokuntoisimmat puut poistetaan. Vanhat puut hoitoleikataan tarvittaessa ja niiden ympäriltä poistetaan niitä haittaava nuori lehtipuusto. Vanhoja puita korvaavia, nuoria jaloja lehtipuita jätetään kasvamaan sellaisille paikoille, joissa niillä on riittävästi kasvutilaa. Rinteen suuntainen käytävä voidaan ottaa esiin pintakunnostuksella. Sen rakenteisiin ei tule kajota (esim. vahvistaa) vanhojen puiden juurien vaurioitumisen takia, mikä tarkoittaa sitä, ettei sitä tule käyttää ajoväylänä.

Pitkän tähtäimen kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Vanhojen puiden kuntoa tarkkaillaan. Kun vanhoja puita joudutaan aikanaan kaatamaan, kylvähäyttyneistä taimista valitut korvaavat puut ovat jo kookkaita. Tarvittaessa tehdään korvausistutuksia. Ainakin puurivi joudutaan uusimaan aikanaan istuttamalla.

40. Etelärinnettä luonnehtivat vanhat jalopuut. Matti Liski 2004.

41. Etelärinne Vanajavedeltä nähtynä. Matti Liski 2004.

6. Lisärakentamisalue

Yleiskuvaus

Lisärakentamisalue sijaitsee Aulangonniemen tasanteella, jolla on aikoinaan sijainnut Karlbergin kartanon talousrakennuksia. Tasanne on lähes puuton. Lisärakentamisalueella sijaitsee entisen kasvihuoneen korkea kivinen tukimuuri. Lisärakentamisalue rajoittuu puustoisiin rinteisiin.

Tavoite

Lisärakentamisen tulee olla luonteeltaan maiseman mittakaavaan istuvaa sekä ilmeeltään arvokkaaseen kulttuurimaisemaan sopivaa. Alueen yleisilme on puistomainen. Vanhaa puustoa tulee säilyttää mahdollisimman paljon. Komea kivi-muuri tulisi säilyttää muistumana Aulangon historiasta.

Välittömät kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Ennen lisärakentamista aluetta hoidetaan kuten etelärinnettä (osa-alue 5).

Pitkän tähtäimen kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Lisärakentamisen suunnittelu on tehtävä olemassa olevan ympäristön lähtökohdista; nykyinen maastonmuotoilu, kasvillisuus ja rakenteet huomioon ottaen ja mahdollisimman hyvin säilyttäen. Lisärakentamisalueen ympäristön istutukset, pinta-materiaalit, kalusteet ja rakenteet on suunniteltava Aulangon historian hengessä, ts. niiden on sulauduttava valtakunnallisesti arvokkaaseen kulttuurimaisemaan.

42. Lisärakentamisalue sijoittuu tilakeskuksen etelärinteelle ja tasanne-alueelle. Matti Liski 2004.

43. Komea kivi-muuri on entisen kasvihuoneen jäänteitä. Matti Liski 2004.

7. Lakialue ja tilakeskus

44

45

Yleiskuvaus

Aulangonniemen laella sijaitsee Aulangon ratsastuskoulu, johon kuuluvat vanha talli ja asuinrakennus sekä vuonna 1980 pystytetty maneesi. Tallirakennus on erittäin huonokuntoinen. Melko huonokuntoisessa puisessa asuinrakennuksessa on leiriläisten majoitusilat, keittiö ja ratsastusseuran tilat. Maneesi toimii muovikatteisessä kaarihallissa, joka istuu huonosti maisemaan. Ratsastuskoulun pihapiirissä sijaitsee vanha, käyttämätön maakellari. Rakennusten ympärillä, maakellarin päällä sekä Aulangonniemen harjanteen rinteillä ja lakialueilla kasvaa vanhoja komeita puita, mm. lehmuksia, lehtikuusia ja metsäkuusia.

Tavoite

Puoliavoin puistoalue, jonka keskellä sijaitsee ratsastuskeskus tai muu yleistä virkistys- tai matkailutoimintaa palveleva rakennusryhmä. Aulangonniemen lakialueen siluetti säilyy puustoisena. Vanha puusto tulee säilyttää elinvoimaisena hoitotoimenpiteiden ja puuston uusimisen avulla.

Välittömät kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Ennen lisärakentamista aluetta hoidetaan kuten etelärinnettä (osa-alue 5).

Pitkän tähtäimen kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Huonokuntoinen talli ja maneesi puretaan. Yleissuunnitelmakartassa on esitetty uusi talli, maneesi ja ratsastuskeskukseen liittyvä huolto/toimisto/majoitusrakennus. Lakialueen lisärakentamisen suunnittelussa on kiinnitettävä erityishuomio vanhojen puiden säilymiseen. Muuten lisärakentamiseen pätevät samat periaatteet kuin osa-alueella 6.

Mikäli ratsastuskeskus säilyy Aulangonniemellä, se edellyttää uuden tallin ja maneesin rakentamista. Uusien rakennusten tulee sijaita lakialueen puutalon pihapiirissä, kuten yleissuunnitelmassa on esimerkinomaisesti piirretty. Samanaikaisesti myös muuta ratsastuskeskuksen toimintaa joudutaan kehittämään ennen kuin uudet EU-määräykset astuvat voimaan vuonna 2014. Tämä edellyttää erillisen kehittämissuunnitelman laatimista.

44. Muovikatteen maneesirakennus ei sovi kulttuurimaisemaan. Tilakeskuksen päärakennus hämmöittää maneesin takaa. Tiina Perälä 2004.

45. Tallirakennus on erittäin huonokuntoinen. Lakialueella kasvaa komeita jalopuita. Tiina Perälä 2004.

8. Rantareitti

Yleiskuvaus

Suunnittelualueen rannassa sijaitsee Aulangon yksi tärkeimmistä kevyen liikenteen reiteistä. Reitti sijaitsee lähellä rantaviivaa. Ranta on kivilouhetta. Mantereen puolella rantareittiä on reunustanut hopeapajujen rivi, joka on nykyään rikkonainen. Rantapuiston kohdalla hopeapajurivi on puuttunut. Standertskjöldin aikana istutetut hopeapajut ovat suureksi osaksi hävinneet. Hopeapajurivi on osaksi uusittu, osaksi siinä on aukkoja. Reitin molemmille puolille on nykyisin kylväytynyt puustoa, mm. vaahteraa, leppää, koivua, lehtikuusta ja metsäkuusta. Vanajaveden rannat ovat jonkin verran rehevöityneet.

Vanhojen valokuvien mukaan Standerskjöldin aikana rantapuiston kohdalla rantaviivaa on rajannut kivimuuri, jonka päällä on sijainnut kapea nurmikaistale ennen rannan myötäistä puistokäytävää. Vertaamalla 1930-luvun alkupuolen viistokuvia heti hotellin rakentamisen jälkeen otettuihin viistokuihin voidaan nähdä, että rantaviiva on työntynyt rantapuiston kohdalla Vanajaveden suuntaan noin 7-10 metriä eli rantaan on tehty täyttöjä. Oletuksena on, että hotellin rakentamisen yhteydessä Vanajaveden rantaan on läjitetty ylijäämämassoja ja rantaviiva on siirtynyt. Vanha rantamuuri on hautautunut massojen alle ja rantareitti ei sijaitse enää aivan rantaviivan tuntumassa, vaan noin 10 metrin etäisyydellä. Paikalle ei ole rakennettu uutta muuria, vaan rantapuiston kohdalla ranta on nykyisin kivilouhetta. Suunnittelualueen ulkopuolella tekosaarten kohdalla rantaa rajaa edelleen kivimuuri.

Tavoite

Rantareittiä reunustaa hopeapajurivistö rantapuiston kohtaa lukuun ottamatta. Ranta-alue on puistomainen.

Välittömät kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Periaatteena on, että rantaan kylväytynyt puut ja pensaat poistetaan. Joitakin ko-meita yksittäispuita ja -pensaita voidaan jättää kasvamaan rantaan kuten yhteis-laivalaiturin ympäristön tervalepät, jotka jätetään kehystämään laituria. Koko Aulangon alueella Vanajaveden rannan hopeapajurivi inventoidaan: olemassa olevat puut mitataan paikoilleen ja vanhojen hopeapajujen kunto arvioidaan. Kuntotutkimuksen perusteella laaditaan yksityiskohtainen suunnitelma koko hopeapajuri-

46. Rantareitti tilakeskuksen laitumien kohdalla. Rantaan kylväytyneet puut tulisi poistaa. Tiina Perälä 2004.

47. Hopeapajurivissä on ollut aina aukko rantapuiston kohdalla. Rantaan kylväytyneet puut tulisi poistaa. Matti Liski 2004.

vin uusimisesta mielekkäinä jaksoina. Koko rivin uusiminen tulee suorittaa riittävän tiiviillä aikataululla, ettei eri jaksojen puille muodostu liian suurta kokoeroa.

Aulangonniemen lounaiskulmaan perustetaan uimapaikka, joka palvelee sekä kaikkia kaupunkilaisia että Aulangonniemen lisärakentamista. Paikalla on ollut aikanaan rantasauna. Rantaan rakennetaan uimalaituri ja niemen kärki nurmetaan rantareittiin saakka. Myös rantapuiston kohdalla rantareitin ja kivilouheen välinen alue on nurmikko. Nurmikko leikataan säännöllisesti. Muualla rannassa rantareitin ja kivilouhikon välinen alue on niittyä, joka leikataan kerran kasvukaudessa. Kivilouhe pidetään puhtaana kasvillisuudesta.

Pitkän tähtäimen kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Rantojen niitty- ja nurmialueet pidetään hoidettuina ja kivilouhe puhtaana kasvillisuudesta. Rantapuiston kohdalla tutkitaan löytyykö 1930-luvulla tehdyn täytön alta vanha rantamuuri. Mikäli se löytyy, täyttö poistetaan ja rantamuuri kunnostetaan. Näin rajausta Vanajaveden suuntaan saadaan vastaamaan 1800-luvun lopun tilannetta sekä samalla siitä tulee esteettisesti nykyistä selvästi korkeatasoisempi. Vanajanveden rannat ruopataan.

9. Laidunalueet

Yleiskuvaus

Ratsastuskeskuksen ympärillä sijaitsee laidunalueita. Ne sisältävät kaksi kouluratsastuskenttää ja ison esteratsastuskentän. Laidunalueet on rajattu kevytrakenteisellä aidalla. Estekentällä ja sen reunoille varastoidaan ratsastusesteitä, mikä lisää aitojen ohella laitumien takapihamaista tunnelmaa. Laidunalueilla kasvaa vanhoja puita, mm. lehmuksia, lehtikuusia ja metsäkuusia. Laidunalueiden välissä kasvaa aikanaan leikattuna ollut kuusiaita, joka on kasvanut leikkaamattomana täysikasvuisiksi.

Tavoite

Avoin-puoliavoin puistoalue, joka voi olla joko laidunnettua aluetta tai niitettävää niittyä.

Välittömät kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Laidunalueiden aidat uusitaan yksinkertaisella, siistillä lankkuaidalla. Lankkuai-

48. Yksittäisiä komeita vanhoja jalopuita kasvaa laidunalueella. Kuvassa lehtikuusi ja lehmus. Matti Liski 2004.

49. Ratsastuskeskuksen esteradan monenkirjavat laitteet näkyvät kauas ja radan yleisilme on epäsiisti. Tiina Perälä 2004.

dan sisäpuolelle voidaan sijoittaa tarvittaessa metallijalalla seisova sähkölanka-aita, jotta hevoset eivät yllä lankkuaitaan. Ratsastusesteet on varastoitava siten, etteivät ne loju näkyvillä paikoilla laidunalueilla tai niiden reunoilla. Niille voidaan rakentaa erikseen suunniteltava, lautarakenteinen varastorakennus kuusaidan lähelle. Aulangonniemelle rakennetaan erilliset noin 1,5 metrin levyiset ratsastusreitit yleissuunnitelman mukaisille paikoille lukuunottamatta rantapuiston kohtaa. Vanhat puut hoitoleikataan tarvittaessa. Vanhojen puiden tilalle suunnitellaan korvausistutukset, koska laidunalueilla vanhat puut eivät uusiudu luontaisesti.

Pitkän tähtäimen kunnostus- ja hoitotoimenpiteet

Vanhoille puille tehdään korvausistutukset hyvissä ajoin ennen niiden kaatamista. Korvausistutukset suojataan hyvin.

4. LÄHTEET

Vanhat kartat ja valokuvat

Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo
Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto: Taustamateriaali Vanajaveden laakson maisema, esihistoria, rakennettu kulttuuriympäristö ja luonto -julkaisua varten
Hämeenlinnan maanmittaustoimiston arkisto
Kansallisarkisto
Suomen rakennustaiteen museo
Topografikunta

Kirjallisuus

Aulangon puistometsä 100 vuotta –moniste. 1983.

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alueityöryhmän mietintö II. Mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto. Ympäristöministeriö ja Painatuskeskus.

Eskola, Taneli: Teräslintu ja lumpeenkukka. Aulanko-kuvaston muutosten tulkinta. Finnfoton julkaisusarja 3. Helsinki 1997.

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto, Hoito- ja käyttösuunnitelma. Hämeenlinna 2002.

Jutikkala, Eino ja Nikander, Gabriel (toim.): Hämäläisiä kartanoita ja suurtiloja. Helsinki 1946.

Kurjensaari, Matti: Elävä Aulanko. Jyväskylä 1983.

Mikkola, Marja: Vanajaveden laakson maisemaselvitys. Hämeen ympäristökeskuksen moniste 20/ 2002.

Mikkola, Marja; Jutila, Heli; Putkonen, Lauri ja Seppälä, Sirkka-Liisa: Vanajaveden maisema, esihistoria, rakennettu kulttuuriympäristö ja luonto. Alueelliset ympäristöjulkaisut 245, Hämeen ympäristökeskus. Hämeenlinna 2001.

Mäkinen, Vesa: Aulanko värikuvina. Porvoo 1967.

Mäkinen, Eino ja Kurjensaari, Matti: Hämeenlinna, Hopeanharmaitten muistojen kaupunki. Helsinki 1952.

Nikander, Gabriel (toim.): Herrgårdar i Finland. Tredje bandet. Satakunda, Österbotten, Tavastland, Savolax, Karelen. Helsingfors 1929.

Ohlsson, Arvod: 30 kuvaa Aulangolta. 1936 (?).

Putkonen, Lauri (toim.): Kansallismaisema. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. Helsinki 1993.

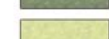
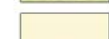
Putkonen, Lauri ja Ivars, Marja: Kyliä ja kortteleita. Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvitys. 2003.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museovirasto ja ympäristöministeriö. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Helsinki 1993.

Ruoff, Eeva: Vanhoja suomalaisia puutarhoja. Keuruu 2001.

Seppälä, Sirkka-Liisa: Vanajaveden perusselvitykset. Esihistoriallisten kiinteiden muinaisjäännösten inventointi, kohdekuvaukset. Museovirasto.1999.

- HOPEAPAJURIVISTÖ
- LEHTIPUU
- HAVUPUU
- ISTUTETTAVA LEHTIPUU
- KUUSIAITA
- PENSASISTUTUS
- NURMI
- LUONTAINEN POHJAKASVILLISUUS
- NIITTY
- LISÄRAKENTAMISEN ALUE
- ASFALTTI
- LOUHEPENKKA
- RATSASTUSREITTI
- PUISTOKÄYTÄVÄ
- RAKENNUS
- AITA
- LAITURI
- VANHA TUKIMUURI

Aulangonneimen maisemaselvitys:
MAISEMANHOIDON YLEISSUUNNITELMA
 1:2500 31.05.2004